

Naime, starom selu na brdu se uz naziv dodavalo *mal* (što znači brdo), a novoosnovano je dobilo dodatak *fushë* (polje), odnosno *sipërm/i lartë* u značenju gornji ili *poshtëm/i ulët* donji. Veliki broj sela u središnjoj Albaniji zapravo su nastala kao rezultat procesa premještanja sela u nizine gdje su se nalazila polja kukuruza. Uzgoj kukuruza je u velikoj mjeri smanjio glad, a osobito od 18. stoljeća pokrивao je potrebe stanovništva za kruhom.

Autor zaključno naglašava kako se jedan mediteranski narod kao što su Albanci, koji se stoljećima bavio poljodjelstvom, uzgojem vinove loze, maslina te ima dugu tradiciju življenja u selima i gradovima, ne može smatrati izrazito nomadskim narodom, kao što se to nastojalo do sada prikazati. Doprinos ove knjige u dekonstrukciji mita o Albancima kao nomadskom narodu svakako je velik, osobito stoga jer Shkurti svoje zaključke temelji na brojnoj izvornoj građi, od koje se jedan dio u obliku statistički obrađenih izvornih podataka nalazi kao dodatak na kraju knjige.

Sanja Lazanin

Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb

Право народов на самоопределение: идея и воплощение

Москва: «Звенья», Правозащитный
центр «Мемориал», 1997, 222 str.

U knjizi je građa s istoimenoga seminara (»Pravo naroda na samoodređenje: ideja i ostvarivanje«), što ga je regionalna organizacija za zaštitu prava »Prosvjetiteljska skupina za prava čovjeka« organizirala u Moskvi u ožujku 1997. Stožerna je tema seminara bila proučavanje mogućnosti primjene pojma, ko-

rištenoga u mnogim međunarodno-pravnim dokumentima, »pravu naroda na samoodređenje«, te njihova sukladnost zadaćama zaštite pojedinačnih prava i sloboda.

Knjiga uključuje: »Pregledni referat« (D. Gruškin) o pokušajima praktičnog ostvarivanja ideje o samoodređenju naroda u 20. stoljeću (odvajanje Norveške od Švedske, versaljski sustav plebiscita, primjere Biafre, Singapura, Bangladeša, Eritreje, raspad Čehoslovačke i SFRJ), dvanaest »analitičkih referata« stručnjaka za zaštitu prava, povjesničara, etnologa i pravnika, odlomke popratnih »diskusija« i priopćenja, te »Zaključnu riječ« i »Priloge«.

Pismo i stil ove publikacije – živahna riječ – odrazili su se, dakako, na sadržaj knjige: na njezinim stranicama čitatelj će upoznati različita gledišta i pristupe specijalista prema problemu samoodređenju naroda. Osobito u odjeljku »Sadržaj prava naroda na samoodređenje« (I. Bliščenko) taj se problem identificira kao problem nacionalnoga razvika. Ako se narod razvija u povoljnim uvjetima, »moramo kazati da se koristi pravom na samoodređenje«, bez obzira je li taj narod neovisan ili zavisn, to jest nalazi se u sastavu druge države« (str. 42). Na primjerima Estonije i Gruzije pak pokušava se pokazati da je samoodređenje zakonit čin jedino ako ostvaruje želje svega stanovništva nekoga područja.

U odjeljku »Samoodređenje kao pravna osnova sprječavanja sukoba i zaštite prava čovjeka« (G. Starušenko) istovrsni sadržaji analiziraju se s drugog rakursa. Kao najveće karakteristične pogreške u suvremenom tumačenju pojma »pravo na samoodređenje« ovdje se spominju: a) da se priznaje isključivo kao grupno pravo (nacije, pri čemu često za tzv. titularnu naciju), b) da se pravo i čin pretežno svodi na secesiju. Autor predlaže osobu, pojedinca, kao osnovni subjekt samoodređenja. Priznavanjem toga prava pojedincu »stavlja u ruke društva ključ za mirno, konstruktivno rješavanje složenih problema kao pravo, kao pravo [pojedinca] na društveni izbor« (str. 56). Ako pak ova ili ona forma

nacionalnoga samoodređenja grubo narušava prava pojedinca, treba je zamijeniti prihvatljivijom, ili pak nacionalno samoodređenje uopće ne treba postaviti u izbornom obliku.

U odjeljku »Ima li 'pravo na samoodređenje' odnos s pravom« (S. Sirotkin), autor nas odvrća od nade da se mogu pronaći univerzalne pravne kategorije u rješavanju svih problema. Ako je pravo po svojoj biti varijanta kompromisa, koja može i manjkati u pravima o samoodređenju, »besmisleno je čak pokušavati naći u međunarodnom pravu iscrpni odgovor na svaki konkretni slučaj samoodređenja« (str. 66). Lozinka samoodređenja u sebi je toliko proturječna da je teško za nju iznijeti formalne kriterije, osim kriterija mogućnosti fizičkoga održavanja etnosa i njegove kulture u uvjetima kada je samoostvarivanje naroda u drugim oblicima nemoguće. No u svakom slučaju kolektivna prava, osobito samoodređenje, moraju se tumačiti kao kolektivni oblik realizacije pojedinačnih prava.

Vrlo zanimljiv pokušaj sudnošenja načela samoodređenja pojedinoga naroda s načelom integracije povijesno srodnih naroda nađen je u odjeljku »Nacionalna samoodređenje i slavenska ideja« (S. Romanenko). Pošto je proanalizirao genezu »slavenske ideje« i iznio njezinu tipologiju – tj. međusobno vrlo različite varijante: istočnoevropsku (SSSR-Rusija), balkansku (Bugarska, Srbija, Crna Gora) i srednjoevropsku (Poljska, Češka, Slovačka, Hrvatska, Slovenija) – autor je uvjerljivo pokazao da je »slavenstvo« iscrpilo svoj progresivni potencijal na prijelazu 19–20. stoljeća. Zato je u suvremenoj Rusiji »slavenska ideja« svojom primitivnom kolektivističkom pozadinom u proturječju s rješavanjem zadaće koja predstoji pred zemljom – tj. pred »izgradnjom ... razvijenoga građanskog političkog društva na načelima ravnopravnosti i slobode osobnosti« (str. 148).

Osim konceptualnih, u knjizi ima i situacijsko-analitičkih odjeljaka, primjerice priopćenje što ga je dao A. Kuhanidze »Nacionalne manjine istočne i južne Gruzije«, o pozitivnom pokušaju realizacije prava na samo-

određenje armenske i azerbajdžanske manjine u toj zemlji. Bez obzira na slom državnog poretka u Gruziji 1992.–93. i separatizma Abhazije i Južne Osetije, u područjima zbitog stanovanja spomenutih naroda ne primjećuju se otvoreni sukobi ni između njih i gruzijske većine, ni između tamošnjih Armenaca i Azerbajdžanaca. Glavni su uzroci za takav obrat zbivanja, s jedne strane, rezultat »očuvanje pune neutralnosti Gruzije tijekom svega razdoblja rata u Nagornom Karabahu« (str. 169), a s druge – odsutnost podrške iz Jerevana i Bakua za »autonomističke« težnje armenske i azerbajdžanske manjine.

Zaoštrenost problema o kojima se raspravljalo na simpoziju odrazila se u vrućim diskusijama, od kojih ćemo se zadržati na diskusiju o temi »Samoodređenje, nacionalizam, etnički sukobi«. Njezini su sudionici (na primjeru Kabardino-Balkarije) izdvojili tijesnu povezanost samoodređenja po pretežno etničkoj odrednici s porastom stupnja općepolitičkih sukoba na tom području (A. Osipov, S. Červonnaja). Ukazali su na vrlo opasnu zabludu o mogućnosti »podudaranja etnonacionalnih tendencija s demokratskom orijentacijom društva« (str. 159) i pretvaranje takozvanih nacional-demokratskih pokreta u općedemokratske (B. Ciljevič). Na toj osnovi zaključak A. Čerkasova – da često »nije tako strašno nacionalno pitanje, kao odgovor na njega«, pokazao se, nažalost, logičan i pesimistički, ali točan, potkrijepljen primjerom SFRJ i država ZND.

Zasebnu vrijednost čine prilozi zborniku. Oni upoznaju čitatelja ne samo s odlomcima i citatima iz osnovnih međunarodnih dokumenata koji se odnose na prava naroda na samoodređenje, nego daju i predodžbu o osnovnoj znanstvenoj literaturi iz dotične problematike (na engleskom i ruskom jeziku). To čini simpozijisku građu zanimljivom i za specijaliste – politologe, etnologue, pravnike, ali i za širok krug zainteresiranih.

Natalija Skorobogatyh
Institut orijentalistike, Moskva